

Domače šege...

NARODNA NOŠA.

Prav je, da si v naših dneh, ko zlasti žensko suženjsko drvi za judovsko modo, poznamo v spomin našo narodno umetnost, s katero se naš rod lahko postavi in se je že postavil na različnih mednarodnih razstavah.

Zlasti v ženski narodni noši je najčistejše izražen človeštvu in posebno ženskemu spolu prirojeni umetniški čut. Sicer nimamo stalne, enotne noše, ker se je tudi kmetijska noša menjala tekom let, tudi ona ima svojo modo, včasih se razvija samostalno, pogosto sledi mestni modi in v nekaterih primerih lahko trdimo, da je kmetijska noša odložena in zastarela gosposka noša.

Posebno značilna in stalna je kmečka noša na Kranjskem. Žalibog, da jo sedaj uporabljajo večinoma le na »paradah«. Med žensko obleko zavzema odlično mesto avba. Avba je malo pokrivalo v sredini vezeno z zlatimi nitkami, precejšen rob je ostal črn. Avb ne nosijo samo Kranjci, temveč se nahaja tudi pri drugih sorodnih deželah. Do 18. stoletja so jo pokrivalo žene in dekleta ob nedeljah in praznikih, zlasti pa pri porokah. Posebno lepe avbe imajo v škofjeloškem in poljanskem okraju. Drugo značilno žensko pokrivalo so peče. Za časa Valvazorja je bila peča čisto

bela in plosko na glavi zložena, kakor jo vidimo na sliki iz goriške okolice. Dandanes se pa naša peča zavezuje tako, da tvorijo čipke, s katerimi je peča obšita, vrhu temena nekaj greben, podoben petelinjsmu. Poprej so si ženske zavezovale pečo večkrat čez glavo in ušesa tako, da je iz nje gledal obraz nekako tako, kot pri redovnicah. Ima veliko pentljo, s katero je povezana. Na pentlji so vtkane rože, lilija, nagelj in druge cvetke, raztresene in s finim okusom razdeljene po peči. Razen peče je ženski spol krasil tudi drugo belo obleko in perilo. *Srajčniki* so zlasti lepo okrašeni z bogatim vezenjem v črni svili. Krila so imele ženske široko nabrana. Na njih so viseli *sklepanci* iz medi in srebra, ki so zvečine umetno izdelani, okrašeni s kamni in angelskimi glavicami. Poleg kovinskih pasov so nosila kranjska dekleta tudi usnjene, z barvastimi okraski.

Moška noša je sestajala iz visokih, zavanih škornjev, nad katerimi so se svetile bele platnene spodnje hlače in kratkih irhastih hlač. Naprsnik je bil žametast; imel je velike svetle gumbе. Kratka kamižola je segala kvečjemu do ledij. Pozimi so nosili dolge kožuhe, v katere so bili vdeleni razni okraski (srca).

Za kranjsko narodno nošo, ki so jo z malimi spremembami nosile tudi ženske v cerkljanskem, idrijskem in deloma v tolimskem okraju, je najbolj izrazita noša v

tržaški okolici in na Krasu. Moški, takozv. mandrijarji, nosijo črne klobuke z dolgimi krajci. Okrog klobuka se je vila za prst debela »žnura«. Pozimi so se pokrivali s kapami, ki so jih imenovali »frkindež«. Poleti so pa rabili slamnike, okrašene s svilenimi trakovi, ki so viseli zadaj čez krajce. Oblačili so si kratke hlače iz črnega blaga. Imele so štiri žepe, v enem so nosili »fouč«. Telovniki so imeli svilene. Telovniki so bili odprti, da se je videla srajca. Okrog vratu so si ovijali svilene šerpe. Suknjo so nosili večinoma v rokah. Bila je črna, kratka, rokavi bolj ozki. Pozimi so si ogrinjali dolge, široke plašče. Čevlje iz črnega usnja so imeli izdelane na »kveder«, pozneje pa iz belo-rumenega usnja. Nogavice so bile temno-modre.

Ženske so nosile barvana krila, zelena, rjava, vijoličasta, delana na drobne »favde«. Jopa je bila iz črnega sukna. Na glavo so si devale »opletenko«, t. j. v obliki kape opleteno cvetje. Rute so bile bele. Metale so jo okrog vratu, jo prekrizale na prsih in vtaknile za pas. Ruta za glavo se imenuje »peča«. Na sredi je poškrabljena in trdo zlikana. Srajčka, zvana »opleče«, je

bila belo vezena na rami, vratu, zapestju in prsih. Predpasnik je bil širok, nabran in naguban, črn ali rožnat, z dvema notranjima žepoma. Ob strani sta visela dolga, črna svilena trakova. Čevlji so imeli spredaj »pentljo«, rekli so ji »roža«. Razume se, da ženskam ni manjkalo uhanov, zapestnic, prstanov in zaponk.

Nekaj posebnega je istarska in dalmatinska noša. Podobna je v glavnem hrvaški noši sploh. Belo obleko krase mnogo brojna vezenja. Pečo, vezena v rdeči barvi, nosi žena pri poroki. Po goratih krajih, kjer goje drobnico, žena striže ovco, prede,

tke in barva volnenino z lepimi barvili. Zlasti lepo so vezeni rokavci in predpasnik.

Žalibog, da nimamo posebne izrazite goriške narodne noše. Večinoma so podobne te noše drugim. V naših krajih se je najbolj zajedla moda, ki je izpodrinila stare obleke. Le s težavo dobiš še kak kos v starih skrinjah pod streho.

Ženske so nosile močno nabrano krilo iz tabina. Tudi predpasnik je iz barve spreminjajoče žide. Prava noša je obsegala jopiče, zvane »ošpeteljni«, ki so bili zelo ozki. Obleka je bila zelo raznolična. V pasu so se sklepali s »petelinčki«, okraski iz enacega blaga. Pisane rute so pokrivala rame in bile zapete z lepimi »rožami«, narejenimi iz pozlačene kovine. Na glavi so nosile svilene rute. Peč goriška noša ne pozna. Goriška okoličanska noša je sestajala iz tabinastih kril in peč, ki so se prosto spuščale na ramena. — Zelo bi nam ustregla naša dekleta po deželi, ko bi poslala slike in opise pristnih domačih noš!